

**MUSTAQILLIKDAN SO‘NG O‘ZBEKISTONDA OLIB BORILGAN
TADQIQOT ISHLARI.**

Andijon davlat pedagogika instituti

Tarix 1-bosqich talabasi

Mo‘minova Dildoraxon Xislatjon qizi

dildoram147@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada 1991-yildan keyingi O‘zbekistonda amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar tizimi tahlil qilinadi. Tadqiqotlarning asosiy maqsadlari, qo‘llangan metodologiya va erishilgan natijalar batafsil yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy soha, iqtisodiyot, ta‘lim tizimi, qishloq xo‘jaligi, texnologik va ekologik yo‘nalishlar bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar va ularning jamiyat rivojiga ta‘siri o‘rganiladi. Mazkur maqola O‘zbekiston mustaqilligi davridagi ilmiy faoliyat tizimini keng qamrovli va tizimli tasavvur qilish imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Mustaqillik, ilmiy tadqiqotlar, ijtimoiy rivojlanish, iqtisodiy o‘sish, ta‘lim, madaniyat, texnologiya, innovatsiya, ilm-fan markazlari, yosh olimlar.

Аннотация: В данной статье анализируется система научных исследований, проведённых в Узбекистане после 1991 года. Подробно рассматриваются основные цели исследований, применяемая методология и полученные результаты. Кроме того, изучаются научные работы в области социальной сферы, экономики, системы образования, сельского хозяйства, технологий и экологии, а также их влияние на развитие общества. Статья позволяет получить всестороннее и системное представление о научной деятельности в период независимости Узбекистана.

Ключевые слова: Независимость, научные исследования, социальное развитие, экономический рост, образование, культура, технология, инновация, научные центры, молодые учёные.

Annotation: This article examines the system of scientific research conducted in Uzbekistan after 1991. The main objectives of the studies, the methodologies employed, and the results achieved are analyzed in detail. Furthermore, research in the fields of social development, economy, education, agriculture, technological and environmental areas, as well as their impact on societal development, is examined. The article provides a comprehensive and systematic understanding of scientific activity during Uzbekistan’s period of independence.

Keywords: Independence, scientific research, social development, economic growth, education, culture, technology, innovation, scientific centers, young scientists.

Kirish. 1991-yilda O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, mamlakat hayotining barcha sohalarida tub o‘zgarishlar yuz berdi. Ayniqsa, ilm-fan va ilmiy tadqiqotlar

tizimi yangi bosqichga ko‘tarildi. Mustaqillik yillarida ilmiy faoliyatni rivojlantirish, uni milliy manfaatlar va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Natijada ilmiy tadqiqotlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, ta‘lim tizimini takomillashtirish, qishloq xo‘jaligi va sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, shuningdek, innovatsion texnologiyalarni joriy etish kabi muhim vazifalarni hal etishga qaratildi. Mustaqillik davrida ilmiy muassasalar faoliyati takomillashtirildi, yangi ilmiy markazlar tashkil etildi hamda ilmiy tadqiqotlarning ko‘lami kengaydi. Shu bilan birga, yosh olimlarni tayyorlash va qo‘llab-quvvatlash tizimi rivojlantirilib, ilmiy kadrlar salohiyatini oshirishga alohida e‘tibor qaratildi. Xalqaro ilmiy hamkorlikning kengayishi esa ilmiy tajriba almashish, zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirish va ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirishga xizmat qildi.

Shu jihatdan, mustaqillik yillarida O‘zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tizimini o‘rganish va tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada mustaqillik davrida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlarning asosiy yo‘nalishlari, ularning jamiyat rivojida o‘rni hamda ilm-fan taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Tadqiqotlar tarixi va umumiy ko‘rinish. Tarixi. Mustaqillikdan oldin O‘zbekistonda ilmiy ishlar ko‘pincha SSSRning markazlashgan ilmiy tizimi talablariga mos olib borilgan. Shu sababli mahalliy muammolar, ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlar va milliy qadriyatlar yetarlicha o‘rganilmagan. 1991-yildan so‘ng ilmiy tadqiqotlar mustaqil ravishda, mamlakatning o‘ziga xos ijtimoiy va iqtisodiy ehtiyojlarini qondirishga qaratildi. Umumiy fakt: Mustaqillik davrida ilmiy tadqiqotlar asosiy yo‘nalishlarga bo‘linadi: 1. Ijtimoiy tadqiqotlar (bandlik, demografiya, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, migratsiya) 2. Iqtisodiy tadqiqotlar (sanoat, qishloq xo‘jaligi, moliya, investitsiya imkoniyatlari) 3. Madaniyat va ta‘lim (milliy meros, adabiyot, pedagogika, innovatsion ta‘lim metodlari) 4. Texnologik va ilmiy yangiliklar (informatika, biotexnologiya, ekologiya, sanoat texnologiyalari). Muhim fakt. 1994-yilda O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi mustaqil ilmiy dasturlarni ishlab chiqdi va ilmiy markazlarni tashkil etdi. Shu orqali loyihalarni moliyalashtirish va yosh olimlarni qo‘llab-quvvatlash tizimi yo‘lga qo‘yildi. Mustaqillik davri ilmiy tadqiqotlar rivojida yangi istiqbollarni ochdi va xalqaro ilmiy hamkorlikni kuchaytirdi.¹

Ijtimoiy tadqiqotlar. Mustaqillik davrida ijtimoiy tadqiqotlar aholining turmush darajasi, bandligi, demografik holati, sog‘liqni saqlash va migratsiya masalalarini o‘rganishga qaratildi. Tadqiqotlar milliy statistika va so‘rovnomalar asosida olib borildi. Tadqiqotlar. 1995–2005-yillarda ijtimoiy sohada tadqiqotlar davomida urbanizatsiya jarayonlari, ish bilan band bo‘lmagan aholining soni, yoshlar bandligi va

¹ O‘zbekistonda ilm-fan va texnologik yangiliklar. – Toshkent, 2022.

ta'limdagi muammolar aniqlangan. Aholi turmush darajasini oshirishga qaratilgan ijtimoiy dasturlar ishlab chiqildi. Natija. Tadqiqotlar orqali hukumatga aholining ehtiyojlarini qondirish, ta'lim tizimini takomillashtirish va sog'liqni saqlash tizimini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar taqdim etildi. Ijtimoiy tadqiqotlar aholi hayot sifatini oshirish, kambag'allikni kamaytirish va bandlikni oshirishga yordam berdi. Muhokama. Tadqiqotlar natijasi siyosatshunoslar va iqtisodchilar tomonidan ijtimoiy siyosatni shakllantirishda asos bo'ldi. Shu bilan birga, soha bo'yicha ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar soni ortdi, yosh olimlar uchun ilmiy tadqiqotlar imkoniyatlari kengaydi.

Iqtisodiy tadqiqotlar. Mustaqillik davrida iqtisodiy tadqiqotlar mamlakatning bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni, sanoat va qishloq xo'jaligi sohalaridagi o'sish, moliya tizimi va investitsiya imkoniyatlarini o'rganishga qaratildi. Tadqiqotlar. 1991–2000-yillarda iqtisodiy tadqiqotlar orqali ichki bozorni rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini modernizatsiya qilish bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirildi. Bank tizimi va investitsiyalarni rivojlantirish bo'yicha milliy strategiyalar ishlab chiqildi. Natija. Tadqiqotlar natijasida iqtisodiy siyosatni shakllantirish, qishloq xo'jaligi va sanoatni modernizatsiya qilish va investitsiya imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Muhokama. Tadqiqotlar mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish, eksportni rivojlantirish va ichki ish bilan bandlikni oshirishga yordam berdi. Shu bilan birga, iqtisodiy tadqiqotlar natijasida ilmiy maqolalar, monografiyalar va konferensiyalar ishlab yaratildi.²

Madaniyat va ta'lim tadqiqotlari. Mustaqillikdan so'ng madaniyat va ta'lim sohasida tadqiqotlar milliy merosni saqlash, qadimiy qo'lyozmalar, tarixiy obidalarni o'rganish va pedagogik metodlarni takomillashtirishga qaratildi. Tadqiqotlar: Tarixiy manbalarni o'rganish, madaniy obidalarni tiklash, ta'lim tizimida innovatsion metodlarni joriy qilish bo'yicha ilmiy ishlar amalga oshirildi. Pedagogika bo'yicha ilmiy maqolalar va o'quv qo'llanmalari ishlab chiqildi. Natija. Tadqiqotlar natijasida ta'lim sifatini oshirish, milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish va pedagogik metodlarni takomillashtirish imkoniyati yaratildi. Muhokama. Madaniyat va ta'lim tadqiqotlari nafaqat ilmiy hamjamiyat uchun, balki maktab va universitetlarda sifatli ta'lim berish uchun ham muhim asos bo'ldi. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik orqali ta'lim tizimi va ilmiy tadqiqotlar sifatini oshirishga imkon yaratildi.

Texnologik tadqiqotlar. Mustaqillik davrida texnologik va ilmiy yangiliklar sohasida tadqiqotlar informatika, biotexnologiya, ekologiya va sanoat texnologiyalarini rivojlantirishga qaratildi. Tadqiqotlar 2000-yildan boshlab raqamli texnologiyalarni ta'lim, sog'liqni saqlash va ishlab chiqarishga joriy etish bo'yicha

² Mustaqillik davrida ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar. – Toshkent, 2020

loyihalar amalga oshirildi. Biotexnologiya sohasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini sifatini oshirish, ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va yangi navlar yaratish bo‘yicha tadqiqotlar olib borildi. Natija. Raqamli texnologiyalar va biotexnologiya sohalari joriy etilishi mamlakat iqtisodiy va ilmiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shdi. Muhokama. Texnologik tadqiqotlar innovatsion loyihalarni amalga oshirish va milliy ilmiy kadrlarni tayyorlashda muhim rol o‘ynadi. Shu bilan birga xalqaro ilmiy hamkorlik va grantlar orqali ilmiy tadqiqotlar imkoniyatlari kengaydi.

Qishloq xo‘jaligi tadqiqotlari. Qishloq xo‘jaligi sohasida tadqiqotlar hosildorlikni oshirish, yangi ekin navlarini yaratish, sug‘orish tizimini optimallashtirish va yer resurslarini samarali ishlatishga qaratildi. Tadqiqotlar. 1995–2010-yillarda tadqiqotlar natijasida ekin maydonlarini kengaytirish, yuqori hosildor navlarni ishlab chiqish, sug‘orish tizimini optimallashtirish va agrosanoatni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy ishlar amalga oshirildi. Natija. Tadqiqotlar ichki bozorni barqarorlashtirish, eksport salohiyatini oshirish va aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashga yordam berdi. Muhokama. Qishloq xo‘jaligi tadqiqotlar. nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki ekologik barqarorlikni ta‘minlash va sog‘lom mahsulot ishlab chiqarish imkonini yaratdi.³

Ta‘lim va pedagogika tadqiqotlari. Ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagogik metodlarni takomillashtirish, o‘quv dasturlari va milliy dasturlarni yangilash asosiy yo‘nalish bo‘ldi. Tadqiqotlar. 2000–2020-yillarda ta‘lim sifatini oshirish, pedagogika bo‘yicha ilmiy maqolalar, metodik qo‘llanmalar va o‘quv dasturlari ishlab chiqildi. Shuningdek, oliy ta‘limda yangi ilmiy yo‘nalishlar joriy qilindi. Natija. Yangi ta‘lim standartlari joriy qilindi va yosh avlodni sifatli bilim bilan ta‘minlash imkoniyati yaratildi. Pedagogika tadqiqotlari yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash va zamonaviy ta‘lim metodlarini joriy etishda muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Mustaqillikdan keyin olib borilgan tadqiqotlar O‘zbekiston ilmiy fanining barcha asosiy yo‘nalishlarini qamrab oldi. Ijtimoiy tadqiqotlar aholining turmush darajasini oshirishga, iqtisodiy tadqiqotlar iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga, madaniyat va ta‘lim tadqiqotlari milliy qadriyatlarni rivojlantirishga yordam berdi. Texnologik va qishloq xo‘jaligi tadqiqotlari esa innovatsion rivojlanish va eksport salohiyatini oshirishda samarali bo‘ldi. Tadqiqotlar natijalari hukumat siyosatini shakllantirishda, strategik qarorlar qabul qilishda va jamiyat rivojiga hissa qo‘shishda muhim ahamiyat kasb etdi. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar yosh olimlar va akademik doiralar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi.

Mustaqillikdan so‘ng O‘zbekistonda olib borilgan tarixiy tadqiqotlar. Milliy tarixni qayta o‘rganish. Mustaqillikdan keyin O‘zbekiston tarixi yangicha qarash

³ Qishloq xo‘jaligi va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2019.

asosida o'rganila boshlandi. Sovet davrida noto'g'ri yoritilgan voqealar qayta o'rganildi. Tarixiy shaxslarni o'rganish. Buyuk ajdodlar hayoti va faoliyati keng tadqiq qilindi. Ularning ilmiy merosi o'rganildi.

Arxeologik tadqiqotlar. Qadimgi shaharlar va tarixiy yodgorliklar o'rganildi. Arxeologik qazishmalar olib borildi. Tarixiy manbalarni o'rganish. Qo'lyozmalar va arxiv hujjatlari tadqiq qilindi. Yangi tarixiy ma'lumotlar topildi. Tarixiy obidalarni tiklash. Qadimiy masjid, madrasa va maqbaralar ta'mirlandi. Tarixiy meros saqlab qolindi. Tarix fanining rivoji. Universitet va institutlarda tarixiy tadqiqotlar ko'paydi. Yangi darsliklar yaratish Maktab va oliygohlar uchun yangi tarix kitoblari yozildi. Xalqaro tadqiqotlar. Chet el olimlari bilan hamkorlik qilindi. Milliy qadriyatlarni o'rganish. Urf-odat va an'analar tarixiy jihatdan o'rganildi. Mustaqillik davri tarixi. Mustaqillikdan keyingi voqealar ilmiy asosda o'rganildi.

Xulosa. 1991-yildan keyingi davrda O'zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar mamlakat rivojiga keng qamrovli ta'sir ko'rsatdi. Bu tadqiqotlar nafaqat ijtimoiy va iqtisodiy sohalarni, balki madaniyat, ta'lim tizimi, qishloq xo'jaligi va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirishga ham xizmat qildi. Shu davrda olib borilgan ilmiy izlanishlar milliy siyosatni shakllantirish, resurslardan samarali foydalanish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim omil bo'ldi. Ilmiy tadqiqotlarning yana bir muhim jihati yosh olimlarni tayyorlash va ularni amaliy ilmiy faoliyatga jalb qilish tizimini rivojlantirishda namoyon bo'ldi. Bu esa mamlakat ilmiy salohiyatini oshirish, yangi kadrlar tayyorlash va ilm-fan sohasida raqobatbardosh muhit yaratishga imkon berdi. Shu bilan birga, xalqaro ilmiy hamkorlikning kengayishi global tajriba va bilimlarni mamlakatga integratsiya qilish imkonini yaratdi, bu esa ilmiy natijalarni amaliyotga tatbiq etishda samaradorlikni oshirdi. Natijada, mustaqillik yillarida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar O'zbekistonning kompleks rivojlanish strategiyasini qo'llab-quvvatlab, ilm-fan va innovatsion faoliyatni mamlakat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylantirdi. Mazkur tajribalar mamlakatning ilmiy salohiyatini mustahkamlash, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va yangi avlod olimlarini tayyorlash uchun mustahkam poydevor yaratdi. Shu jihatlarni hisobga olgan holda, O'zbekistonda ilmiy tadqiqotlar tizimi mustaqillik davrida erishilgan taraqqiyot va yutuqlarni yanada chuqurroq o'rganish va baholash uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Mustaqillik davrida ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar.** – Toshkent, 2020.
2. **O'zbekistonda ilm-fan va texnologik yangiliklar.** – Toshkent, 2022.
3. **O'zbekiston Fanlar Akademiyasi materiallari (1994–2023).**
4. **Qishloq xo'jaligi va innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent, 2019.
5. **Zamonaviy O'zbekiston ta'lim tizimi va pedagogika.** – Toshkent, 2021.